

Riigikogu ülesanded kriisi ajal ja selleks valmistumisel

Tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõu ühendab senise riigikaitse seaduse (RiKS), erakorralise seisukorra seaduse (ErSS) ja hädaolukorra seaduse (HOS), koondades ühtsesse seadusesse kõik põhiseaduses sätestatud erikorrad – eriolukorra, erakorralise seisukorra ja sõjaseisukorra. Seaduses piiritletakse erikordade ennetamine, nendeks valmistumine ja nende juhtimine ning tegevused nende lahendamiseks.

Põhiseadusest lähtuvalt on Riigikogul seadusandlik võim ja ülesanne luua alused riigivõimu teostamiseks. Riigikogu täidab ka legitimeerivat funktsiooni, valides Vabariigi Presidenti (PSi § 65 p-d 7, 8 ja 9) ning tehes kontrolli riigiorganite, iseäranis Vabariigi Valitsuse tegevuse üle.

Riigikogul on kriisideks valmistumisel ja nende lahendamisel oluline roll, mis tuleneb erinevates seadustes sätestatud ülesannetest:

kujundada õigusraamistik, mis võimaldab kiiret ja paindlikku tegutsemist kriisiolukordades, tagades samal ajal demokraatlikud väärtused ja põhiõiguste kaitse;

võtta vastu riigieelarve muudatused, et võimaldada asutustel kriisi lahendada. Seejuures tuleb arvestada võimalusega, et **riigieelarvet on kriisiolukorras vaja muuta korduvalt terve kriisi vältel**;

täitevõimu tegevuse järelevalve, et tagada otsuste läbipaistvus ja õiguspärasus.

Riigikogu roll kriisideks valmistumisel

Võtab vastu riigi pikaajalise arengustrateegia ja poliitika põhialused (ReS § 20 lg 1). Riigikaitsekomisjon annab enne Vabariigi Valitsuse heakskiitu arvamuse strateegilisele arengudokumendile, milleks on praegu riigikaitse arengukava (RKAK).

Kiidab heaks Eesti heidutus- ja kaitsehoiaku kujundamiseks „Eesti julgeolekupoliitika alused“ (JPA) (ReS § 20 lg 1; VäSS § 6 lg 2 p 4 ja § 8 lg 5), mis on suuniseks valdkondlike arengu- ja tegevuskavade koostamisele, sh riigikaitse arengukava, siseturvalisuse arengukava, Eesti välispoliitika arengukava, Eesti digiühiskonna arengukava, energiamajanduse arengukava jne. JPA ja JPA vahearuanne on kaks korda Riigikogu koosseisu jooksul Riigikogus.

Võtab vastu riigi pikaajalise arengustrateegia ja poliitika põhialused (ReS § 20 lg 1). Riigikaitsekomisjon annab enne Vabariigi Valitsuse heakskiitu arvamuse strateegilisele arengudokumendile, milleks on praegu riigikaitse arengukava (RKAK).

Ratifitseerib teatud välislepinguid, sh selliseid, millega muudetakse riigipiire, ühinetakse rahvusvahelise organisatsiooniga või võetakse sõjalisi kohustusi või mille rakendamiseks tuleb muuta seadust (VäSS § 20).

Otsustab stabiliseerimisreservi kasutusele võtmise (RES § 71 lg 1 p 3 ja 73 lg 1), kui on vaja ennetada või lahendada eriolukorda, erakorralist seisukorda, sõjaseisukorda või muud erakorralist olukorda või olulise mõjuga kriisi või täita kollektiivse enesekaitse lepingus ettenähtud kohustusi.

Koostab oma tegevuste **riskianalüüsi** (TsiRKS § 13) ja tagab enda toimepidevuse (TsiRKS § 18)*. Riigikogu liikme ametikoht on **kriisiülesandega ametikoht** (TsiRKS § 100 lg 3, praegu riigikaitse ametikoht RiKS § 46 lg 1).

Riigikogu esimees ning Riigikogu riigikaitsekomisjoni ja väliskomisjoni esimees kuuluvad **Riigikaitse Nõukokku** (TsiRKS § 5 lg 3). Riigikogu esimehel ja asjakohastel Riigikogu komisjonide liikmetel on **ligipääs ohuhinnangule või kriisiga seotud teabele**, kui sellele ligipääsu ei ole piiratud (TsiRKS § 126 lg 3).

Riigikogu esimees ning Riigikogu riigikaitsekomisjoni ja väliskomisjoni esimees kuuluvad **Riigikaitse Nõukokku** (TsiRKS § 5 lg 3). Riigikogu esimehel ja asjakohastel Riigikogu komisjonide liikmetel on **ligipääs ohuhinnangule või kriisiga seotud teabele**, kui sellele ligipääsu ei ole piiratud (TsiRKS § 126 lg 3).

Määrab igaks aastaks nende kaitseväelaste piirarvu, kes võivad vajaduse korral osaleda muul rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil (praegu RiKS § 34 lg 4, TsiRKS § 138 lg 5).

Võtab vastu seadusi
(PS § 65 p 1; RKKTS 12. ptk).

Menetleb ja võtab seadusena vastu riigieelarve, riigieelarve muudatused, lisaelarve (RES 4. peatüki 3. ja 4. jagu; RKKTS 12. ptk; PS § 65 p 6).

* seaduse jõustumisel Riigikogule lisanduvad ülesanded.

Riigikogu roll kriisiolukorras

Vabariigi Valitsus **teavitab Riigikogu** ja Vabariigi Presidenti **kriisiolukorra kehtestamisest ja selle aluseks olnud asjaoludest ning kriisiolukorra lõppemisest** (praegu RiKS § 13 lg 2, TsiRKS § 20 lg 5).

Kiidab heaks riigikaitsealise kriisiolukorra kehtestamise (praegu RiKS § 13 lg 2 kõrgendatud kaitsevalmiduse heakskiitmine, TsiRKS § 20 lg 6). Juhul, kui Riigikogu leiab, et riigikaitsealist kriisiolukorda ei olnud põhjust kehtestada, jätab ta otsuse heaks kiitmata.

Vaatab üle riigikaitsealise kriisiolukorra kehtestamise otsuse hiljemalt iga kolme kuu järel ning juhul, kui uuematest ohuhinnangutest lähtudes ei ole see enam asjakohane ja Vabariigi Valitsus ei ole ise otsustanud seda lõpetada, lõpetab enda heakskiidu ja sellega loetakse riigikaitsealine kriisiolukord lõppenuks (praegu RiKS § 13 lg-d 6 ja 7, TsiRKS § 20 lg 7).

Kuulutab Vabariigi Presidenti või Vabariigi Valitsuse ettepanekul välja erakorralise seisukorra (PS § 65 lg 14, praegu ErSS § 2 lg 3, TsiRKS § 23) ja otsustab selle lõpetamise (TsiRKS § 24) (RKKTS § 118, PS § 128).

Kuulutab Vabariigi Presidenti ettepanekul välja sõjaseisukorra (PS § 65 lg 15, praegu RiKS § 17 lg 1, TsiRKS § 25) ja otsustab selle lõpetamise (TsiRKS § 25) (RKKTS § 118, PS § 128).

Kuulutab Vabariigi Presidenti ettepanekul välja mobilisatsiooni (PS § 65 lg 15, praegu RiKS § 23 lg 2, TsiRKS § 27) ja demobilisatsiooni (praegu RiKS § 27 lg 1, TsiRKS § 28) (RKKTS § 118, PS § 128).

Kiidab heaks või tunnistab osaliselt või täielikult kehtetuks Vabariigi Valitsuse **otsuse** sellise **piirava meetme rakendamiseks**, mida ei ole seaduses sätestatud (TsiRKS § 58, sarnane RiKS § 19 lg 1)*. Neid meetmeid võib rakendada üksnes sõjaseisukorra ajal, kui seaduses sätestatud muud meetmed on ammendunud ning kui see on vajalik riigi julgeolekut või põhiseaduslikku korda ähvardava ohu tõrjumiseks, avaliku korra või inimeste elu ja tervise kaitseks.

Pärast erakorralise või sõjaseisukorra lõppu **otsustab** vähendamise või peatamise tõttu **vähem makstud rahaliste hüvitiste** ja toetuste hüvitamise (TsiRKS § 72 lg 9)*.

Otsustab Kaitseväge kasutamise kollektiivse enesekaitse operatsioonil (PS § 128, praegu RiKS § 33 lg 1, TsiRKS § 137 lg 1). Riigikogu võib otsuse teha ratifitseerides kollektiivse enesekaitse põhimõtet sätestava välislepingu või teha üksikotsuse, kui välislepingut ei ole sõlmitud.

* seaduse jõustumisel Riigikogule lisanduvad ülesanded.

Otsustab Kaitseväe kasutamise muul rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil iga juhtumi puhul eraldi (praegu RiKS § 34 lg 1, TsiRkS § 138 lg 1). Riigikogu määrab rahvusvahelise organisatsiooni või liitlasriigi, kelle kiirreageerimisjõudude koosseisus väeüksus või allüksus tegutseb, ning nende kaitseväelaste piirarvu, kes võivad konkreetses rahvusvahelises sõjalises operatsioonis osaleda.

Otsustab Kaitseväe osalemise NATO, selle liikmesriigi või ELi kiirreageerimisjõudude operatsioonil enne üksuse valmidusse asumist, määrates ühtlasi organisatsiooni või riigi, mille koosseisus Kaitseväe üksus tegutseb, ning osalejate piirarvu (praegu RiKS § 34 lg 3, TsiRkS § 138 lg 3).

Otsustab Eesti Vabariigi territooriumil korraldataval sõjalisel operatsioonil osalemiseks loa andmise välisriigi relvajõududele, kui puudub selleks vajalik alusleping (praegu RiKS § 37 lg 1 p 2, TsiRkS § 143 lg 2).

Otsustab enam kui 5000 liikmega välisriigi relvajõududele transiidiloa andmise (praegu RiKS 39 lg 3 p 3, TsiRkS § 145 lg 3).

Võtab vastu seadusi
(PS § 65 p 1; RKKTS 12. ptk).

Menetleb ja võtab seadusena vastu riigieelarve, riigieelarve muudatused, lisaelarve
(RES 4. peatüki 3. ja 4. jagu; RKKTS 12. ptk; PS § 65 p 6).

Riigikogu roll kriisideks valmistumisel ja nende lahendamisel tugineb selgelt kindlaks määratud ülesannetele, mis ei kao ka kriisiolukorras. Kehtib ülesannete jäävuse põhimõte – see tähendab, et kriisiolukorras muutub Riigikogu vastutus ja pädevus veelgi olulisemaks. Seadusandlik järelevalve, kriisideks vajalike ressursside eraldamine ning kriisihalduse raamistikku kujundavad otsused peavad olema järjepidevad ja demokraatlikult kontrollitud ka kõige kriitilisematel hetkedel.